

מה בן גוריון הבין לגבי עזה ונתניהו לא מבין

הארץ, שאול אריאלי, 12 באפריל 2018

<https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.5992651>

האירועים על גבול רצועת עזה שבים ומעוררים את המתחים היסודיים המתקיימים בין הדרג הצבאי, צה"ל, לדרג המדיני, ממשלת ישראל. האחד עוסק במחויבות הצבא להגן על גבולות המדינה ותושביה, במלחמה ובשגרה, על מנת להבטיח לדרג המדיני את מלוא חופש הפעולה להשגת יעדי המדיניים, ומנגד, המחויבות של הממשלה לקבוע דירקטיבה מדינית ברורה ויעדי סיום לכל מלחמה ומבצע. המתח השני עוסק במחויבות הצבא להעניק את הביטחון הנדרש ליציבותם ולהתפתחותם של המשק והכלכלה הישראלים, ומנגד במחויבות הממשלה להעניק לצבא את התקציבים הנחוצים לבנייתו, מוכנותו, התכונותו ופעילותו הנדרשות לטובת הענקת הביטחון.

נראה כי 70 שנה לאחר הקמתה, שבה מדינת ישראל להתמודד עם רצועת עזה בדפוסים שאפיינו את מדינותה ופעילותה בשנים הראשונות שלאחר מלחמת העצמאות. מתברר כי למרות ההבדלים במאפייני התקופות ניתן לקבוע כי ממשלת נתניהו לא שכחה כלום ולא למדה כלום.

בדומה לממשלות מאוחרות יותר - אשכול, גולדה ובגין - גם זו הראשונה, בראשות בן-גוריון, ביקשה לספח את רצועת עזה לישראל. במסגרת ועידת הפיוס בלוזאן, בן-גוריון ביקש לקבל את ההצעה לסיפוח של רצועת עזה, על פליטיה הרבים, וביומנו פירט בתמציתיות את שיקוליו: 1. חוף עזה חשוב מאין כמוהו. 2. האדמה היא טובה, ואפשר להקים (שם) כפרי דייגים - שיש לכך גם ערך משקי וגם ערך ביטחוני. 3. שנמנע שכנות מצרים במקום הזה - שכנות זו בעתיד יכולה להיהפך לסכנה צבאית חמורה - גם ביבשה, ועוד יותר בים. 4. נמנע כניסת עבדאללה (לרצועת עזה), שעלולה להחזיר הנה האנגלים, ושבהכרח יביא לידי סכסוך טריטוריאלי - אם עבדאללה ישלוט בעזה, הוא (או יורשו) יהיה מוכרח לדרוש מסדרון מרצועת עזה לירדן.

בדומה לרוב ממשלות ישראל, גם ממשלת בן-גוריון לא ראתה בקווי שביתת הנשק שנחתמו ב-1949 כגבולותיה הסופיים של מדינת ישראל. בן-גוריון לא חתר להסכמי שלום עם מדינות ערב והמתין להזדמנות להרחיב את גבולות המדינה. לאחר פגישתו עם אבא אבן, הוא כותב ביומנו (יומן המלחמה ג', 996): "אין הוא רואה צורך לרוץ אחר השלום. שביתת הנשק מספיקה לנו... נחכה שנים אחדות." חוסר נכונותן של מדינות ערב להגיע להסכמי קבע עם ישראל שירת את המדיניות הישראלית והוליד קיפאון מדיני. עול שמירת קו הגבול החדש מול רצועת עזה, שבה הצטופפו בנוסף ל-100 אלף תושביה המקוריים גם כ-200 אלף פליטים, הוטל על צה"ל הצעיר. עיקר ההתמודדות היתה עם אותם פליטים שביקשו לחזור לכפריהם ההרוסים, להציל פרטי רכוש, לקצור תבואה או לזרוע לשנה הבאה. בשנים 1948-1956 ניהלה ישראל מאבק נגד 10,000-15,000 ניסיונות חזרה של פליטים כל שנה. על אלו

נוספו "מסתננים" מקצועיים, שעסקו בשוד (בממוצע שנתי של כמה מאות אלפי לירות ישראליות) ורצה (כ-200 אזרחים ועשרות אנשי ביטחון ישראלים) ובהמשך גם בחבלה ובריגול לטובת ירדן ומצרים.

בשל פעילות זו, האיום המשמעותי על ישראל היה נטישת יישובי הקפר, שכן עזיבת התושבים הישראליים היתה עלולה לערער את תביעתה של ישראל להמשיך ולהחזיק בשטח שנכבש והיה מיועד, על פי תוכנית החלוקה, למדינה הערבית. ישראל הענייה נאלצה להוציא בשנות החמישים 1.5 מיליון לירות לשנה למימון השמירה בלבד.

צה"ל, שחסר כוחות מספיקים, אמצעי לחימה מתאימים ומכשול פיזי מפריד, נאלץ לקבוע הוראות פתיחה באש מחמירות, בנוסח שכך הופיע בחטיבת גבעתי ב-1953: "הלחימה בהסתננויות באזור הגבול, בכל שעות היום והלילה, תבוצע בעיקרה על ידי פתיחה באש, ללא מתן התראה, על כל יחיד או קבוצה אשר אינם מזוהים בראייה מרחוק ככוחותינו או כאזרחי ישראל, ואשר נמצא ברגע התגלותם בתחומי ישראל". במדיניות נחרצת זו, בשנים 1949-1956 הרג צה"ל בין 2,700 ל-5,000 מסתננים, רובם לא חמושים. שר החוץ בממשלת ישראל, משה שרת, הביא את הביקורת הבינלאומית המוסרית הקשה על מדיניות זו לישיבת הממשלה. אלוף פיקוד הדרום, משה דיין, ענה באופן שתיאר הן את המציאות הקשה ברצועת עזה, הן את מאפייני "המסתננים", הן את דפוסי הפעולה של צה"ל והן את התנאים הבלתי אפשריים בהם היה על חיילי צה"ל לפעול: "אם לנקוט באמת המידה המוסרית, שאותה הזכיר משה שרת, אזי אני רוצה לשאול: האם הערבים העוברים (את הגבול) לקצור תבואה שזרעו בשטח שלנו, עם נשותיהם וטפם, ואנו פותחים עליהם באש, האם זה יעמוד בפני ביקורת מוסרית? (...) האם שטחים רחבים, למעלה מ-10 ק"מ בעומק, שרגל יהודית לא דורכת עליהם, והם מעלים עשב, ומהצד השני יושבים 200,000 ערבים רעבים, והם יעברו את השדות ואנו נירה בהם, האם זה יעמוד בפני הביקורת? הערבים העוברים כדי להוציא את התבואה שהשאירו בכפרים העזובים ואנו מעלים אותם על מוקשים והם חוזרים קטועי יד ורגל (...) האם זה יעמוד בפני הביקורת? (ייתכן כי) זה לא יעמוד בפני הביקורת, (אבל) אני איני יודע כל שיטה אחרת לשמור על הגבולות. אם ייתנו לרועים ולקוצרים לעבור את הגבולות, הרי מחר אין גבולות למדינת ישראל."

ההתפכחות של בן-גוריון, שכה נדרשת היום, התרחשה לאחר מלחמת סיני ב-1956 והסגת צה"ל לקו הירוק בלחץ ארה"ב וברה"מ. בראיון ל"הארץ" ב-2 באוקטובר 1959 הוא אמר: "מי שסבור שכיום אפשר לפתור בכוח צבאי בלבד שאלות היסטוריות בין עמים, אינו יודע באיזה עולם אנו חיים". לדבריו, "כל שאלה מקומית נעשית כיום לבינלאומית, ומשום כך יחסינו עם עמי העולם אינם פחות חשובים מאשר כוחנו הצבאי, שעלינו להוסיף לטפחו, כדי להרתיע התקפות וכדי לנצח אם ניאלץ להילחם."

ממשלות נתניהו בעשור האחרון, כמו הקודמות לה, אינן מבקשות לכבוש או לספח את רצועת עזה. סרבנותו של חמאס להכיר בישראל והשתלטותו על רצועת עזה משרתות את העמדה הישראלית המבקשת לקיים את הקיפאון המדיני, את הסגר על עזה ואת מדיניות "הסיפוח הזוחל" בגדה המערבית, תוך מיטוט מעמדו של מחמוד עבאס.

הממשלה אמנם מעניקה לצה"ל את התקציבים הדרושים לקיומו של הביטחון השוטף מול רצועת עזה - מכשול מעל ומתחת לקרקע, כוחות רבים, אמצעי לחימה מיוחדים, "כיפת ברזל" ועוד - אך אינה שוקלת כל חלופה מדינית אחרת, בניגוד גמור להמלצות שהופיעו בדו"ח מבקר המדינה על מבצע "צוק איתן". למרות הצהרותיהם של הרמטכ"ל, מתפ"ש וראשי מערכת הביטחון לשעבר בדבר מגבלות הכוח והצורך בתהליך מדיני, ממשלת נתניהו חוזרת ודוחה כל דרך מדינית מקיפה ומקובלת ליישוב הסכסוך במתכונת שתי המדינות לשני העמים.

האירועים האלימים המתרחשים כיום על גבול הרצועה מלמדים אותנו שוב כי אין למדיניות זו תוחלת, אף אם היא נהנית מתמיכת ממשלו של טראמפ. עול שמירת גבול עזה חוזר ונופל גם היום, ערב חגיגות שנת ה-70 למדינה, על רובאי וצלפי צה"ל וההוראות שניתנו להם לפתיחה באש. התובעת הראשית של בית הדין הבינלאומי בהאג, פאטו בנסודה, הודיעה כי בית הדין עוקב אחר הנעשה ברצועה והדגישה כי הנחיות לירי חי לעבר מפגינים עשויות להיחשב פשע לפי הדין הבינלאומי.